

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

דאורייתא, משא"כ ר"ג דס"ל שעבודא דרבנן משו"ה ס"ל דעבדי כמטלטלי.⁴

הה עובדא בנהרדעא ואנכו דייני דנהרדעא, הה עובדא בפומבדיתא ואנביה רב חנא בר ביזנא, אמר להו ר"ג זילו אהדורו, ואי לא מגבינן לכו לאפדנייכו.⁵ יש שהוכיח מהא דאמר ר"ג לדיינים זילו אהדורו, ולא אמר לבעל חוב שיחזיר ליתומים מה שגבה, דהא דטעה בדבר משנה חוזר, צריך שיחזרו בהם הדיינים ויאמרו טעינו, וכל זמן שלא חזרו בהם לא ישלם הבע"ח, שיאמר כדין דנו אותו.⁶

א"ל רבא לר"ג הא עולא הא רבי אלעזר הא דייני דנהרדעא והא רב חנא בר ביזנא מר כמאן ס"ל.⁷ הקשו האחרונים הרי רבא בעצמו ס"ל עבדי כמטלטלי, מדאמר לעיל עשה עבדו אפותיקי, משמע דבלי אפותיקי מודה לר"ג דאינו גובה, דאי כקרקע דמי היה לו לגבות מלקוחות אף בלי אפותיקי.⁸ יש שתירץ, דלעולם ס"ל לרבא דעבדי כמקרקעי דמי, וקמ"ל דאפילו במלוה ע"פ דלא גבי מקרקעות דלקוחות, אפ"ה בעבד שעשאו אפותיקי גובה מלקוחות, מפני שהעבד מגיד לכל שרבו עשאו אפותיקי, והיה להם ללקוחות להיזהר, וזהו דאמר בגמ' אית ליה קלא, אבל מקרקע לא גבי מלוה ע"פ אפילו עשאו אפותיקי, דליח ליה קלא.⁹ ויש שתירץ, דרבא אמר הכי לאחר ששמע מרב נחמן דעבדי כמטלטלי

על פה אינו גובה מיתומים, ואנן קיי"ל דגובה מיתומים.¹²²

תוס' בא"ד. וה"פ א"ר אלעזר אפי' מיתמי בלא אפותיקי משום דהוי כקרקע לא מיניה פ"י בלא אפותיקי לא גבי אלא מיניה וכו' ומשני באפותיקי וגבי נמי מיתמי ומלקוחות. יש שהעיר על התוס' מנא להו למימר דרב נחמן אסיק לחלק בין עשאו אפותיקי ללא עשאו אפותיקי. וביאר, דהוקשה להם אמאי נסתפק רב נחמן בדעולא אי ס"ל דעבדים כקרקעות דמי, ודאי דמיתמי קאמר. דאילו מיניה אפי' מגלימא דעל כתפיה, ומשו"ה נסתפקו אי קאמר אפי' מיתמי, ומאי דקאמרי לא מיניה פירוש בלא אפותיקי, ולאפוקי ממאי דפרשו להלן דקרי מיניה מה שגובים ע"י אפותיקי.¹²³

דף יב, א. לבתר דנפק אמר להו עולא הכי אמר רבי אלעזר אפי' מיתמי, אמר רב נחמן אשתמטין עולא.¹ פרש"י דס"ל לר"ג עבדי כמטלטלי דמי. יש מן האחרונים שהעיר, היאך אמר ר"ג דעבדי כמטלטלי דמי, הא במשנה בקדושין² אמרינן כללא דנכסים שאין להם אחריות אין גקנים אלא במשיכה, והרי עבדים נכסים שאין להם אחריות הם ונקנים בכסף שטר וחזקה.³ הקשו האחרונים אמאי אישתמיט עולא, הא ס"ל שעבודא דאורייתא, ומשו"ה עבדי כמקרקעי למילי

מרדכי ב"ק סי' ט'. ויש לישב עפ"י מש"כ השטמ"ק בשם מהר"י כץ דעולא אמר דין זה אף למאן דסבר שעבודא לאו דאורייתא. 5 ראה עובדא כה"ג בהנך דיינים ואמוראים ור"ג בכתובות ג, ב. בשו"ת בעי חיי חו"מ סי' ק"פ [דף רי ע"ב] מברר דלא חזרו בהם, מדלא פירש שחזרו בהם, ועוד דאחר שאמר רב נחמן זילו אהדורו אמר רבא לרב נחמן הא דייני דנהרדעא וכו' ואם חזרו בהם היאך היה אומר שהם סוברים היפך סברתם. וראה להלן. 6 שטמ"ק בשם מהר"י כץ. וראה כובע ישועה מה שהעיר מכתובות פד, ב וצד, ב ומירושלמי שם פ"ט ה"ב. ובשער משפט סי' כ"ה סק"ב הקשה אמאי חייב ר"ג להתזיר העבד ליתומים משום דהוי טועה בדבר משנה, מ"ש מהא דאמרינן בכריתות כד, א שור הנסקל שהוזמו עדיו כל הקודם זכה בו, משום שבעליו נתיאשו לאחר הפס"ד, א"כ ה"ה הכא, ותי' דהכא מיירי ביתומים קטנים דלאו בני מחילה נינהו. וראה מה שתירץ בכובע ישועה. 7 בתוס' ר"פ מבואר אף דבב"מ ק, ב נחלקו רבנן ור"מ לענין שבועה אי עבדי כמקרקעי, היינו לענין מילתא דהוי מהתורה, והכא מיירי בתקנת חכמים, דסבר ר"ג שעבודא לאו דאורייתא, ומשמע ליה לרבא שבדינין דרבנן כו"ע ס"ל עבדי כמקרקעי, והשיב ר"ג מפרזבול וקנין אגב דבדרבנן עבדי כמטלטלי. 8 תורת חיים, פני יהושע. וכ"כ בשו"ת הרא"ש כלל פ"ו סי' י"א דלרבא עבדי כמטלטלי דמי. 9 תורת חיים עפ"י תוס' ב"ב מד, ב ד"ה עשה, שרבא מיירי אף במלוה ע"פ. וכ"כ בדעת המפרשים שהביא המ"מ הל' מלו"ל פ"ח ה"ה עשה עבדו אפותיקי אפי' בעדים בלא שטר, דכונתם במלוה ע"פ.

כמו קרקע. וכ"כ בפשטות בסי' ל"ט סק"א. אך ראה ברמב"ם הל' מלוה ולוה פ"א ה"ז שכתב שהמטלטלין אינן תחת שעבוד בע"ח מן התורה. ועיי"ש בהל' ד' שפסק דשעבודא דאורייתא, והביא פלוגתא זו בקהלת יעקב סי' ש"ג [דף קכז]. ועי' פרשת המלך הל' אישות פט"ז ה"ז אות ב' שהוכיח בשיטת הרמב"ם כשיטת ר"ת הנ"ל, ובכה"ג לא גבי מלקוחות כיון דליח ליה קלא. וראה להלן יב, א. וראה בזית רענן שם (אות ה') שתי' עוד לקושית הקצוה"ח, דהכא איירי באפותיקי סתם, והתם באפותיקי מפורש, דאית ליה למלוה פסידא לגמרי, ולהם ליכא פסידא. וכ"כ בהגהות וחדושים לספר חסדי יהונתן ב"ק כאן אות ל עפ"י שיטת המ"מ לעיל ציון 84. 122 שו"ת אבני נזר חו"מ סי' מ"ט מחודש ג' אות ח'. וכונתו דגובה מיתומים מן התקנה והכא לא עשו תקנה, וזהו כעין ת"י הזית רענן. וראה מה שתי' באולם המשפט סי' קיג סק"ג. 123 חדושי מהריב"ל, ועי' קקיון דיונה וכוס הישועות.

1 בספר דברי אמת מברר דעולא סבר דר"א בעל המאמר ידע בודאי להשיב על קושיות ר"ג, ומשו"ה השתמט ממנו. והחזו"א בס' אמונה ובטחון פ"ד סי' י"ג מברר אמאי השתמט עולא ולא אמר האמת לר"ג, משום שהיה חושש שאינו לפי מדת הדרכי ארץ להתריס נגד חכם, וחשש שר"ג יפגע בכבוד ר"א, ויבוא הדבר לידי הקפדה. והוי בכלל הני תלת מילי דשרי לשנות, בב"מ כג, ב. 2 כו, א. 3 תוס' רע"א קדושין פ"א אות ט"ו. ועי' תפארת ירושלים שם. וראה מש"כ בחי' ר' אריה ליב סי' י"ח בענין קנין משיכה בעבדים, ונראה שיש בדבריו ישוב לקושית רע"א. 4 פנ"י ולבוש

תתח

קצות

חוי"מ הלכות מקח וממכר סימן רב

החושן

ראיה ברורה לדברי הרמב"ם, דכל שצורין חוץ הקרקע לא נעו למימר אגב קרקע.

ג) וי"א דאפילו הם צבורים, וכחב בסמ"ע (סק"ד) דהיינו צאינו משומר לדעתו דאל"כ קונה בתורת חצר. ועמ"ש בס"י ר (סק"ב)

דבדעת אחרת אינו צריך שימור כלל אפילו דעת נותן א"כ שימור. ובש"ך (סק"ג) כתב הטעם דאין חצר קונה אלא כשהוא כבר חצירו, אבל הכא חצירו ומתנתו צאין כאחד, ועמ"ש בס"י קל"ח (סק"ד) ושם הוצא דברי שטה מקוצצת שכתב כן, אלא שהוא נראה סותר לכמה סוגיות נש"ס, ועוד תיקשי לפ"ז הא דאמרינן פ"ק דמזיעא (ט, ז) דהא דנעו ר' אלעזר משון פרה לקנות כלים שעליה, ופריך עלה אי אמר ליה קני בהמה וקני כלים מי קנה הא חצר מהלכת וחצר מהלך לא קני, ומסיק והלכתא נכפומה, ואי נימא דחצירו ומתנתה כאחד לא מהני, א"כ אפילו נכפומה לא מהני כיון דצאין צנת אחת.

הגה: ^א ויש אומרים דאפילו הם צבורים בתוכה צריך שיאמר קנה אגב קרקע (טור בשם הראב"ד והרא"ש) וכן נראה לי עיקר, ויש אומרים דבעינן דוקא לשון אגב, אבל עם לא מהני (ר"ן פ"ק דקדושין בשם רש"י), ויש חולקין (שם בשם הרא"ה).

ג הקנה השדה לאחד והמטלטלים לאחר, אע"פ שא"ל קנה המטלטלים על גבי קרקע והחזיק האחד בקרקע לא קנה השני מטלטלין, ואם תפסן אחד שחזר בו המקנה אין מוציאין מידו, שהרי תפסן אחד שקנה חבירו הקרקע שנקבו אלו על גבו, ויש חולקין וסבירא להו דמוציאין מיד התופס כדין כל ספק ממון (ר"ן פ"ק דקדושין).

ד הקנה שדה לאפוטרופסים ומטלטלים ליתומים קני, והוא הדין בגבאי צדקה (ר"ן הנ"ל).

ה בהמות כמטלטלים בדינים אלו.

ו אין קרקע נקנה אגב קרקע.

ז קרקע כל שהוא מקנין על גביו מטלטלים הרבה.

הגה: והא דבעינן ^ח קרקע כל שהוא לאפוקי אם ידענו בודאי שאין לו, אבל כשאינו ידוע שאין לו והוא מקנה אגב קרקע סגי בכך, ואין צריך לסיים הקרקע שמקנה על ידה, ולכן מקנין אגב קרקע ארבע אמות אע"פ שאין יודעים שיש לו (ב"י בשם הרשב"א) ועיין לעיל (סי' קיג),

ז) קרקע כל שהוא. ריש פרק הזורק (גיטין עו, ז) דהיא שכיב מרע דכתב לה גיטא לדניתהו צהדי פניא דמעלי שצתא כו', אחא לקמיה דרבא אמר להו זילו אמרי ליה למיקני ניהלי להאי דוכתא דיחייב ציה גיטא, ומיזול איהו ומיחוד ומתפחח ומחזיק ציה, דתנן נעל גדר פרץ כל שהוא הרי זו חזקה, וכחב רש"י ז"ל: דהשתא יהיב לה חצר וגיטתה בתוכה ותנן נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות נכסף ונשטר ונחזקה, עד כאן לשונו. והרמב"ן

והרשב"א השיגו על רש"י צוה, וכחבו דגט אינו נקנה צאגב דאי אימיה דנקנה צאגב, למה הקפיד רבא דליקני ניהלה להאי דוכתא דיחייב ציה גיטא, הא אגב לא צעו צבורין ואפילו דוכתי אחריתי

נמי, אע"כ דרבא מתורת חצר קאמר ע"ש. וליישב דברי רש"י נראה לפי מה דאיתא פ"ק דמזיעא (ו, א) הא סידרא כמתא דפסיק דמי, ופריך עלה מהא דאמרינן גט צידה ומשיחה צידו אינו מגורשת הואיל ויכול לנתקו ולהביאו אללו, ומשני שאני התם דבעינן כרימות וליכא, ומצואר

דגזי גט אע"ג דכבר קנתה הגט והא הגט צידה וכמתא דפסיק, אלא שיכול לנתקו ולהביאו אללו אכתי אגוד גביה ולא הוי כרימות, וא"כ אלו הוי מקניה לה דוכתי אחריתי והגט צאגב, כיון דהגט ברשותו ונחצירו א"כ ה"ל אגוד גביה, דהא הגט ברשותו ובעינן כרימות וליכא, מש"ה יהיב לה האי דוכתא דיחייב ציה גיטא דהשתא מו לא אגוד ציה וזה נכון^ט, ונראה דאפי' לדעת רש"י דגט נקנה צאגב אצל צחליפי סודר ודאי לא מיקני ואפילו להפוסקים דשטרות נקנין צחליפין, ועי' ש"ע (סי' סו סעיף א) ונמ"ש שם

אפי"ה גט לא מיקני צסודר וראיה מהא דאמרינן פ' מי שמת (ב"ב קנ"א, ז) שם דהא דמתנת שכיב מרע במקצת צעו קנין, ופריך מהא דמתן האומר מן גט זה לאשתי שטר שחרור זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיטה, מנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיטה, וממאי ללא קנו מיניה, דומיא דגט, מה גט ללאו צר קנין אף האי נמי ללא קנו מיניה ע"ש. ומוכח דגט לאו צר קנין. וטעמא דהך מלחא דצאגב נקנה ולא צקנין סודר, ונראה משום דגזי גט כתיב ונתן, וחליפין דרך מקח וממכר

וכדאמרינן פ"ק דמזיעא (יא, ז) צעובדא דר"ג וזקנים וכי לא היה להם סודר וכו' ומסיק משום דנתינה כתיב, וחליפין דרך מקח וממכר, ועיין מש"כ לקמן (בסימן רנ"ג סק"א) א

פיתוחי חותם

ועיין בזה עוד בספר בית-מאיר (אהע"ז סי' קלו) שחריך דרש"י נמי ס"ל דבעינן בידה אלא שהקנין היה שם משום אגב, עיי"ש. ועיין בזה עוד בחידושי-רבי-ראובן (גיטין סי' יח).
89 בקהילות-יעקב שם כתב דדין זה שכתב רבינו תלוי במחלוקת הראשונים אם צווי התורה "נתת" היינו לשם נתינת מתנה או דעיקר שיתן לה בלבד, וחלה דבר זה במחלוקת הרשב"א והתוס' בגמ' גיטין (כ, ב) בהא דאמרו שם בנחנו

מהני, עיין שם. ועיין בהגהות הגאון רבי עקיבא איגר בשו"ע כאן. 88 ובדעת שאר הראשונים שהקשו למה לי דוקא ההוא דוכתא, נראה דסברי דדוקא בההיא דגט בידה ומשיחה בידו דאגידא לגוף המגרש, אין זה כריתות אבל כשהגט נמצא ברשות המגרש ולא אגידא לגופו של הבעל הוי שפיר כריתות, דהא בשעת זכיית הגט אינו יכול לנתק את הגט ולתופסו בעצמו (קהילות-יעקב גיטין סי' טז).

ת"א

יא"ר

סימן קנב

חות

רק שבח גדול ומופלא, שלפי מעלתו ומדרגתו של רב אי אפשר לומר עליו שטעה בטעות כזה אם לא שאמרו כד ניים ושכיב. ולא אמר 'כד שכיב ונייים' כמו שכתבו התוספות בפרק ערבי פסחים [פסחים ק"ט: ד"ה אמר] שיש תרי גזונא תנומה אחד בתחלת השינה ואחת בסופו, והנה זו שבסופה אע"פ שיטעה במאמרו מאחר שמתעורר והולך מרגיש אחר כך בטעותו וחוזר בו, משא"כ בדניים ואחר כך שכיב.

ומה שאמר (רב) [רבי] כמדומה לי וכו', *היינו שמותר לרב להוכיח לתלמידו בדברים קשים כדי לזרום שיעיינו וישגיחו וישמרו מן הטעות והשגיאה, ולוי היה תלמיד רבי כבגמרא סוף פרק קמא דסנהדרין [יז:]: למידן לפני חכמים לוי מרבי. ולע"ד נראה שמדברי רבי אלו יצא להרמב"ם [תלמוד תורה פ"ד ה"ה] מה שפסק שחייב הרב לכעוס על תלמידו אם רואה שמתרשלים הובא בשו"ע יו"ד סימן רמ"ו סעיף י"א, לכן מפני שרבי ידע בלוי שאדם גדול ומופלא הוא ולא היה ראוי שיטעה אם לא ממיעוט עיון והשגחה, לכן דיבר אליו קשות, חלילה לא מכעס או מגובה רוחו והרי תניא סוף סוטה [מ"ט]: משמת רבי בטלה ענוה.

ולפעמים אמרו לשונות כאלו בדרך מליצה ובדיחא כמו שאמר רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא בבבא בתרא דף ק"ז ע"ב ובבכורות דף י"ח ע"א עד דאכלית כפניתא בבבל וכו', ושם פירשו התוספות [בבכורות ד"ה אדאכלת] שר"ל כפניתא תמרים גרועים. ונראה לי על דרך מה שפירש הרע"ב סוף פרק קמא דערלה [משנה ט] על כפניות שעודם סמדר, והכי קאמר ליה כי בבל העמוקה מכל הארצות ודאי

שער הקדושה [פרק ד] [עיי' תשובה קכ"ד] ומוהררש"א בחידושי אגדה פרק הפועלים [בבא מציעא פד: ד"ה כ"ן].

ונחזור למבוקשינו, *שמה שאמר רב ללוי כמדומה לי שאין לו מוח בקדקדו ביבמות דף ט' ע"א ובמנחות דף פ' ע"ב, *לולי דמסתפינא לשלוח ידי במשיח ה' כי ידוע שרב הוא רב אבא תלמיד המובהק והמובהר מתלמידי רשב"י מבעלי הסודות, כמו שכתב מהרמ"ע סוף ספר יונת אלם שבכל מקום שנאמר שתק רב [עיי' סוכה ז. וש"נ] היה לו להשיב על פי הסוד ולא רצה לגלות (ויש שם טעות בספר שכתב 'רב אבהו' וצריך לומר 'רב אבא'), ואף כי קהיתי בזה בספר מר קשישא [ערך שתק רב] מדשקיל וטרי בביצה דף ו' [ע"א] למה שתק מכל מקום חלילה לדחות דברי רמ"ע דיש לומר דהש"ס שקיל וטרי למה שתק דגם בנגלה היה לו להשיב. ומטעם זה גם כן אין להקשות ממה שאמרו בבבא קמא דף י"א ע"א מדשתיק רב לאו דינא הוא, דיש לומר אין הכי נמי דלא פסקינן הלכות על פי הסודות רק על פי הנגלות, וכבר האריך בזה בספר מצרף לחכמה, ועל כן בכמה דוכתי לא קיימא לן כרשב"י.

נקוט מיהא דאיש אלהים קודש קדשים היה, לכן יגורתי לומר עליו כי באמת שלא כהוגן דיבר ולכן שקלא למטרפסיה, באשר בכמה דוכתי אמר רב ששת עליו כד ניים ושכיב אמר רב להא שמעתתא כמבואר במסכת יבמות דף כ"ד ע"ב ודף ק"ט ע"ב ובבבא קמא דף מ"ז ע"ב ודף ס"ה ע"א ודף ס"ז ע"ב ונדה דף ס' ע"א ובכורות דף כ"ג ע"ב. מכל מקום האמת יעשה דרכו, כי מאמר כד ניים ושכיב אינו לגנאי

* שמה שאמר רב ללוי כמדומה לי וכו' שרב הוא רב אבא. צ"ע, שלפנינו ביבמות ובמנחות איתא אמר לוי "לרבי" ולא הוזכר "רב" כלל, ואולי נוסחא אחרת היתה לפני רבינו שם. והדבר תמוה, שהרי להלן בהמשך דבריו כתב רבינו "ומה שאמר רב כמדומה לי וכו' ולוי היה תלמיד רבי וכו'" וצ"ע שפתח כרב וסיים ברבי. שוב מצאתי כע"ז בהגהות ר"ש פריינד.

* לולי דמסתפינא לשלוח ידי במשיח ה' כי ידוע שרב הוא רב אבא תלמיד המובהק והמובהר מתלמידי רשב"י מבעלי הסודות וכו'. עיי' יעיר און לחיד"א מערכת הא' אות מ"ד מה שכתב על זה (בית דוד).

* היינו שמותר לרב להוכיח לתלמידו בדברים קשים כדי לזרום שיעיינו וישגיחו וישמרו מן הטעות והשגיאה. עיי' בבא בתרא קי"א ע"ב אמר ליה רבי ינאי לשמעיה, ובספר חפץ חיים סימן ד' באר

מים חיים ס"ק ו' (בית דוד).

בבא קמא דף יב

תעה

חיים

תשובת חות יאיר

חפץ

תשובת חות יאיר

הנה אנכי מעתיק תשובת חות יאיר בסימן קנ"ב כמו שכתבתי בסוף הפתיחה:

שאלה:

נשאלתי, אחר דברי חכמים בנחת נשמעין, ונאמר במשנה יהי כבוד חכירך חביב עליך כשלך, איך מצינו לפעמים קנטורים וזלזולים בש"ס: כענין כד ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא, הנאמר בכמה דוכתי, וכהנה רבים.

תשובה:

יפה שאלת, כי ודאי אע"פ שנקראו תלמידי חכמים שבכבל חובלים במס' ב"ב, לא מצד הריקודים והצעקות גדולות ומרות, והכאות כף אל כף, כאילו נלחמים זה מול זה, או מצד הקנטורים וזלזולים, חלילה, כי לא על סגנון זה נאמר כי ידברו את אויבים בשער, שאב ובנו רב ותלמידו נעשו אויבים, רק מצד שהם מתנגדים בסברותיהן ובראיותיהן וכו'. ומה שאמר רב ששת על רב כד ניים ושכיב וכו' האמת יורה דרכו כי מאמר זה אינו לגנאי רק שבח גדול ומופלג, שלפי מעלתו ומדרגתו של רב אי אפשר לומר עליו שטעה בטעות כזו אם לא שאמרו כד ניים ושכיב, ולא אמר כד שכיב וניים כמ"ש התוס' בפ' אע"פ שיש תרי גווני תנומה אחד בתחילת השינה ואחד בסופה, והנה זה שבסופה אע"פ שיטעה במאמרו מאחר שמתעורר והולך מרגיש אח"כ בטעותו וחוזר בו, משא"כ בדניים ואח"כ שכיב. ומ"ש אמר ליה רבי ללוי ביבמות (ט.) כמדומה אני שאין לו מוח בקדקדו, היינו שמותר לרב להוכיח לתלמידו בדברים קשים כדי לזרזם שיעיינו וישגיחו וישמרו מן הטעות והשגיאה, ולוי היה תלמיד לרבי כדאיתא ספ"ק דסנהדרין למידין לפני חכמים לוי מרבי. ולענ"ד נראה שמדברי רבי אלו יצא להרמב"ם מה שכתב שחייב הרב לכעוס על תלמידו אם רואה שמתרשלים, הובא ביו"ד בס"י רמ"ו ס"א. לכן מפני שרבי ידע בלוי שאדם גדול ומופלג הוא, ולא היה ראוי שיטעה אם לא ממיעוט עיון והשגחה, לכן דיבר עליו קשות, לא מכעס חלילה או מגובה רוחו, והרי תניא סוף סוטה משמת רבי בטלה ענוה. ולפעמים אמרו לשונות כאלו בדרך מליצה ובדיחותא כמ"ש ר' יוחנן לר' חייא בר אבא בב"ב (ק"ז) ובבכורות (י"ח) עד דאכלית כפניתא בבבל וכו', ושם פי' התוס' שר"ל כפניתא תמרים גרועים. ונ"ל על דרך מה שפירש הרע"ב ספ"ק דערלה על כפניות שעודם סמדר, והכי קאמר ליה כי בבל העמוקה מכל הארצות ודאי שם התמרים טובים מאוד כבמשנה פ"ק דביכורים, רק שראוי להמתין עד גמר כישולם, והממהר לאוכלו לפני זה ודאי גרועים, הכי נמי לא ירדת לסוף המשנה, ולכן בשני המקומות אמר לו תרגימניה מסיפא. ובכ"י האי גוונא בגיטין (דף מ"א) משום דאמי שפיר נאה הוא וכו' ובכ"י האי גוונא מה שקראו אמוראים לחביריהם תרדא, כמו רבה לרב עמרם בב"מ ספ"ק, ור' חייא בר אבא לר' זירא בזבחים (דף פ"ה:) וכו'. ובכה"ג תדורא פי' רש"י אין לב שאמר רבא לרב עמרם בב"ק (ק"ה:): כולם יש לומר שהיו חביריהם וגדולים מהם ולא קפדי כלל. ולשון משום דאיתת ממולאי וכו' ג"כ בכה"ג, ובמסכת יבמות דף ע"ו ע"א, פי' התוס' שם מקום ממלא, וכ"כ הערוך וכו'. ובספר החסיד הגאון של"ה אחר סדר הא"ב שעל הש"ס הרגיש בזה עי"ש. והרב מהרמ"ע כתב שהוא על פי מ"ש רז"ל בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה, לכן ראוי לו לדקדק יותר כדי לתקן הקלקול עי"ש.

כסף משנה

ד אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח וכו'. ופרק השן (טובה כ"ח). מנאמי כן על רבינו אבא על רב אימי יודע כעמ מקומו: אמרו לעולם ישנה אדם לתלמידיו וכו' קצרה. גי' פסמי (דף ג:): ו לא יהיה אחד בפה ואחד בלב וכו' ואסור לגנוב דעת הכריות וכו' עד אלא שפת אמת וכו'. הכל פ' גיד הנשה (טולין 77:). יש אמרו שם היה עושה למיניו כבודות

מדע. הלכות דעות פ"ב פ"ג

כסף משנה י"ג 25

אלו כלי להלכות לנריות שמכיו חסוד וחניב ענינו מותר. ומהני שלל הוכירו רבינו: ו אלא מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. נפ"ק לטנות: כך אמרו חכמים הקנאה והתאוה וכו'. נפ"ד לטנות: פ"ג א המהלך בדרך זו נקרא חוטא חרי הוא אומר בניור וכפר עליו מאשר וכו'. נפ"ק דמעניות (דף י"א):

חרפתם ואינם משיבין עושיין מאהבה ושמהים ביסורים. ועליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו: ד לעולם ירבה אדם בשתיקה ולא ידבר אלא או בדבר חכמה או בדברים שצריך להם לחיי גופו. אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח שיחה במלה כל ימיו. וזו היא שיחת רוב כל אדם. ואפילו בצרכי הגוף לא ירבה אדם דברים. ועל זה ציו חכמים ואמרו כל המרבה דברים מביא חטא. ואמרו לא מצאתי לגוף טוב אלא

שתיקה. וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי האדם מעטים ועניניהם מרובים. והוא שציו חכמים ואמרו לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה. אבל אם היו הדברים מרובין והענין מועט הרי זו סכלות ועל זה נאמר כי בא החלום ברוב ענין וקול כסיל ברוב דברים: ו סייג לחכמה שתיקה. לפיכך לא ימהר להשיב ולא ירבה לדבר. וילמד לתלמידים בשובה ונחת בלא צעקה ובלא אריכות לשון. הוא שאמר שלמה דברי חכמים נחת שמעיים: ו אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי. ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כבדו והענין שבלב הוא הדבר שבפה. יאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הנכרי. כיצד לא ימכור לנכרי בשר נבילה במקום בשר שחוטתו. ולא מנעל של מודה במקום מנעל של שחוטתו. ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל. ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל. ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפותחן למוכרן כדי לפתותו שבשביל כבודו וכן כל כיוצא בו. ואפילו מלה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות: ו לא יהא אדם בעל שחוק וגומהתלות ולא עצב ואונן אלא שמת. כך אמרו חכמים שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה. וציו שלא יהא אדם פרוץ בצחוק ולא עצב ומתאבל אלא מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. וכן לא יהיה בעל נפש רחבה נבהל להון ולא עצב ובטל ממלאכה. אלא בעל עין טובה ממעט בעסק ועוסק בתורה. ואותו המעט שהוא חלקו ישמח בו. ולא בעד קטמה ולא בעל קנאה ולא בעל תאוה ולא רודף אחר הכבוד. כך אמרו חכמים הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם. כללו של דבר ילך במדה הבינונית שבכל דעה ודעה עד שיהיו כל דעותיו מכוונות באמצעות. והוא ששלמה אמר פלם מעגל רגליך וכל דרכיך יכונו:

פרק שלישי

א שמא יאמר אדם הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם דרך רעה הן ומוציאין את האדם מן העולם. אפרוש מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון. עד שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה אלא השק והצמר הקשה וכיוצא בהן כגון כהני העובדי כוכבים. גם זה דרך רעה היא ואסור לילך בה. המהלך בדרך זו נקרא חוטא. שהרי הוא אומר בניור וכפר עליו מאשר חטא על הנפש. אמרו חכמים ומה אם נזיר שלא פירש

א פמ"ג. ב"מ דף מ"ט ע"א: ב פמ"ג לוחן ק"ה טור חו"מ סימן כ"ח: ג טור א"ח סי' קפ"ו:

לחם משנה

גדול שראוי לטעום עליו כגון חילול שמים. וזה כיון הרב צמ"ש כחן גדול ונפרק שלמה זה לא כחג גדול אלא על דבר שראוי לטעום וכו'. ומ"ש רבינו נפרק שאמר זה יחזור לדרך אמעיות היא הדרך הזאת המוכר במדת הענוה והכעס וזה יעלו כל הלשונות יפה: עוד י"ל ש"מ"ש הרב נפרק שלמה זה וחסור לנהוג דעה בינונית וכו'. ר"ל כשהאדם חולה חולי הנפש והוא מוטבע בגאוה אז לרוב שירחיק עצמו עד קצה האחרון עד שלא יעו לעולם מדרך האמצעיות כיון שהוא מוטבע בגוזה הלז יפול מדרך האמצעיות ויבא אל הקצה הראשון כשהיה אצל האדם שאינו חולה הנפש אינו לרוב שירחיק עצמו אלא עד האמצע אצל מדת חסידות הוא הקצה האחרון. ומ"ש הרב נפרק שלמה זה וכשיחזור לדרך האמצעיות וכו' יתורן דכפי המנין מפשט דברי הרמב"ם ז"ל קשה ממ"ש לקמן אסור לנהוג וכו' וכל כח שילך בה כל ימיו. אצל נלהה למרץ ולומר דמאי דקאמר וילך בה הוא מפני שהוא חולה הנפש ולא יוכל לילך כנפשה אחריו ודי לו שילך בדרך האמצעי דאם נאמר שיהיה בדרך הקצה האחרון לא יוכל עשויה מפני שהוא מוטבע בגוזה הלז. כל זה היה נראה למרץ אצל לא יתורן דכפי חלל כדי שלא יקשה הרמב"ם מפרק ראשון לפירק שני ונפרק שני מיניה וביה כאמור אצל שאר הקושיות לא יתורן דהו. וכפי הדרך הראשון יתורן דברי הרמב"ם שלא יקשה ממ"ש כחן למ"ש פ"ב ונפרק ג"כ שלא יקשה מיניה וביה וכל שאר הקושיות דהכל עולה יפה:

אחרי שכתבנו לו זה רצונו להרמב"ם שכתב בהקדמתו ממס' אבות פ"ד שם התבאר כל פרק זה. וכחש שם ו"ל אצל רוב החלואה הוא קצה הראשון והעדר הרגש ההנאה לגמרי הוא קצה האחרון. עוד כתב הרב ב"מ פ"ק ו"ל. והרבה פעמים יעשו בני אדם באלה הפעולות וישבחו אחד מהקצוות טוב ומעלה ממעלות הנפש ופעמים יתשבו הקצה הראשון טוב כמו שישבחו המסירה לטענות מעלה ויקראו המוסרים עצמם לטענות גבורים ופעמים יתשבו הקצה האחרון טוב ויאמרו על פסוח הנפש שהוא סגן ועל העלל שהוא שמה בחלקו כו'. עכ"ל. ומדבריו אלה יתבאר כל מ"ש כחן יש דעה שמעין אומה וכו' וגם מ"ש לרד זה כו':

פ"ב ו לא יפתח לו חביות וכו'. בגמ' (טולין 77:). הקשו דעולא חיקלע לבי רב יהודה פתח ליה חביות המכורות למנוי וסירלו אודועי אודעיה. ואכ"א

הגהות מיימוניות

ז [ג] באבות דרבי נתן כתוב פ"ח ר"ע אמר שחוק סיג לכבוד, פי' מיעוץ שחוק; באבות

ד לעולם ירבה אדם עד גופו. משנה היא סוף פ"ק לטנות קטועה נשם ר"ש בנו של רבינו הקדוש: אמרו על רב וכו' עד לנריות הגוף. נכמה מקומות בתלמוד: לא ירבה אדם דברים ואלוהים נבלות: ואסור לגנוב דעת וכו' עד מלל עמל והוות. כל זה בחולין פ' גיד הנשה (דף 77:). ז לא יהיה אדם בעל שחוק בו' עד פנים יפות. פירק גן זומא: וכן לא יהיה בעל נפש רחבה עד הכבוד. פ"ה לטנות נמדות תלמידי נלעם: כך אמרו חכמים הקנאה וכו'. פי' כן זומא הוא עיקר זה הענין ונכמה מקומות בתלמוד עד סוף הפ' וכל דרכיך יכונו: פ"ג א שמא יאמר אדם עד ההנהיג בדרך כו'. סוגיא זו נאמרה פי' החולל (דף 77:א) סוף גמרא ממני דלמר רבי עקיבא. ונפרק קמא דלענין (דף 77:א) גבי הגיע י"ו מתרחשין אמר שמואל ונדרים וכו'.

מגדל עזו

ד לעולם ירבה אדם עד גופו. משנה היא סוף פ"ק לטנות קטועה נשם ר"ש בנו של רבינו הקדוש: אמרו על רב וכו' עד לנריות הגוף. נכמה מקומות בתלמוד: לא ירבה אדם דברים ואלוהים נבלות: ואסור לגנוב דעת וכו' עד מלל עמל והוות. כל זה בחולין פ' גיד הנשה (דף 77:). ז לא יהיה אדם בעל שחוק בו' עד פנים יפות. פירק גן זומא: וכן לא יהיה בעל נפש רחבה עד הכבוד. פ"ה לטנות נמדות תלמידי נלעם: כך אמרו חכמים הקנאה וכו'. פי' כן זומא הוא עיקר זה הענין ונכמה מקומות בתלמוד עד סוף הפ' וכל דרכיך יכונו: פ"ג א שמא יאמר אדם עד ההנהיג בדרך כו'. סוגיא זו נאמרה פי' החולל (דף 77:א) סוף גמרא ממני דלמר רבי עקיבא. ונפרק קמא דלענין (דף 77:א) גבי הגיע י"ו מתרחשין אמר שמואל ונדרים וכו'.

ט סדר תנאים ואמוראים אות א' הדורות

ראיתי ברוקח סי' ש"י ז"ל במדרש איכה, רבי כשהיה אוכל סעודת ט' באב היה נוטל פרוסה וטובלה בעפר כו', וכן רב בירושלמי עכ"ל.

ח) וכל מי שהקניטו היה הולך לפייסו. כדאיתא ביומא (דף פ"ז סוף ע"א) שטבח אחד חטא נגדו אזל י"ב חודש לא אתא כי מטא ערב יום הכיפורים ולא אתא אמר איזיל אנא לפייסו פגע ביה רב הונא א"ל היכי קאזל מר א"ל לפייסו לפלוני אמר אזל אבא למקטל גברא אזל קרא אבבא א"ל זיל (כן הוא גירסת העין יעקב, ובגמ' הגירסא א"ל אבא את) לית לי מילתא בהדך הוה קא פליג רישא אישתמיט נרגא מחייה ארישא וקטליה. וכתב בחידושי אגדות שנענש הטבח שחטא נגד רב ולא פייסו, גם קראו אבא בשמו עכ"ל. היינו לגירסת הגמ' דהטבח קראו אבא אף דרש"י פירש דאבא לשון חשיבות כו' מכל מקום היה לו להטבח לקרותו בשם רבי וק"ל. עוד שם רב הוי פסיק סדרא קמיה דרבי אתא ר' חייא הדר לרישא עייל בר קפרא הדר לרישא וכן לר' שמעון ברכי כו' אתא ר' חנינא בר חמא א"ל כל דאתי נימא הדר לרישא. נקט ר' חנינא מילתא בהדיה אזל רב לגביה י"ב מעלי דיום הכיפורים ולא איפייס, והקשו בגמ' הא אין צריך לבקש יותר משלש פעמים, ומשני רב שאני (מחמיר על עצמו היה, רש"י), ור' חנינא איך עביד הכי דהא כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו, אלא ר'

בית המדרש, וכן כתב בספר תחלת חכמה ש"ג פ"א סי' ל', כי רב לאו רב ממש אלא בית המדרש.

ד) בש"ל" אות ו', בכל מקום שאמר בש"ס והאמר מר הוא רב עכ"ל, מובא ג"כ בהג"ה בהקדמת הרמב"ם לסדר זרעים.

ז) עשרה מילי דחסידות היה עושה^(א).

א) שלא היה רואה לעילא מד' אמות (עיין לקמן שימ"י). **ב) ולא הלך בגלוי הראש.** ג) ומקיים ג' סעודות. ד) **מכוון לבו בתפלה.** ה) **לא הביט לצדדין.** ו) **היה מקיף שלא להטריח הצבור.** ז) **לא אכל בסעודת הרשות** (פ' גיד הנשה חולין צ"ה ב'). וכתב שם ביוחסין בהג"ה אות רי"ש, **זה מוטל על כל תלמיד חכם. ונראה דאיתא במדרש איכה בפייסקא ויגרס בחצץ** (ובירושלמי סוף תענית) **רב אחר שאכל כל מטעמים שבעולם היה אוכל עפר לקיים מה שנאמר ויגרס בחצץ, ואמרתי לסימן אפיק שפה ועיין שפה בתראה עכ"ל.** והנה לפום ריהטא היה נראה דהבין דזה עשה רב בכל השנה אחר אכילתו לא בערב ט' באב בלבד דאי לא כן לא הוי בכדי למחשב למדות חסידות. אבל במגן אברהם באו"ח סי' תקנ"ב כתב שזה עשה ערב ט' באב. והבית יוסף סי' הנ"ל בשם רמב"ן בספר תורת האדם ובהגהות מיימוני שזה עשה ר' יהודה בר עילאי לא רב. אכן

(י) נראה דהר"ת הוא "בשל"ה", דכן הוא באמת בשל"ה בחלק תורה שבע"פ אות ו' שם. ואולי צ"ל "ובצ"ל", ר"ת "צדה לדרך". (נחל עדן). (יא) עיין בספר פתח עינים להרב חיד"א ז"ל בסוף מנחות שהביא בשם ספר הפרדס לרש"י ז"ל כתב יד דחשיב שם "דלא הוי מסגי ד' אמות בקומה זקופה" ונהג רב יהודה אחריו (ולא חשיב שם להא "שהיה מכוון לבו בתפלה"). גם מה שכתב שלא הלך בגלוי ראש מסיים שם "ונהג רב הונא אחריו". וב"מקיים שלש סעודות" מסיים שם ונהג רב נחמן אחריו. וב"שלא היה רואה לעילא מד' אמות" מסיים שם "ונהגו רב יוסף ורב ששת אחריו ולא יכלו לעמוד בה וסימו את עיניהם". וב"היה מקיף שלא להטריח הצבור" מסיים "ונהגו ר' זירא ואבבי אחריו". וגבי "מי שהקניטו היה הולך לפייסו" מסיים "ונהג מר זוטרא בריה דרב נחמן אחריו". וגבי "שהיה רגיל בתפלין" מסיים "ונהג רב ששת אחריו". ויעו"ש שהקשה למה לא חשיב עוד "שלא שח שיחה בטלה מימין" לפי מ"ש כז הרמב"ם בפ"ב מדעות ה"ד. יעו"ש באריכות (נחל עדן).

סדר תנאים ואמוראים אות א' הדורות

נפיק למידן אמר בצבו נפשיה לקטלא נפק כו', יומא (פ"ו סוף ע"ב).

ח) רב האריך ימים עד שראה נכדו שימי בן בנו חייא (ע"ש). וכתב כנ"י חלק ג' ס"ג רב הוא ר' אבא הנזכר בזוהר²¹ חי ארבע מאות שנה. ובכנ"י אחר הגירסא חי ק' שנה. והיה רבו של ר' חייא בחכמה זו ושמש אחר כך את רבי ואת ר' חייא, ובדף אחד כתב יד ישן נושן רב חי שלש מאות שנה²². ותמוה הענין אם האריך ימים כל כך למה לא נזכר זכרו בזמן תנאים הקדמונים (בסוף ספר יונת אלים כל מקום שנאמר שתק רב (סוכה ז' ריש ע"א, ב"מ צ"ז ריש ע"א) היה לו להשיב על פי הסוד שהיה תלמיד מובהק לר' שמעון בן יוחאי מבעלי הסודות ולא רצה לגלות. וט"ס שם ר' אבהו, וצ"ל ר' אבא). כתב בתשובת חוות יאיר סקל"ב, ואף שקהיתי בזה מדשקיל וטרי בכיצה (ו' סוף ע"א) למה שתק היינו דגם כנגלה היה לו להשיב, ומהאי טעמא לא קשה מבכא קמא (י"א א') מדשתק לאו דינא הוא. ויש לומר דאין הכי נמי דלא פסקינן הלכות על פי סודות דבכמה דוכתי לא קיימא לן כרבי שמעון בר יוחאי. בסנהדרין בפרק ארבע מיתות ומתו גם שניהם כו' שתק רב. ובתוס' ב"ב (ס"ב א') שתק רב לפעמים שלא חש להשיבו ולפעמים הודה לדבריו. ובאשר"י פרק המוכר את הבית (ב"ב ס"א) שתק רב מפני שלא חש להשיבם. מה שאמרו רב ששת על רב כד ניים ושכיב רב אמר להא שמעתתא אינו לגנאי אלא שבח גדול (ע"ש באורך).

חנינא חלמא חזי ליה לרב דזקפוהו בדקלא ומאן דזקפוהו בדיקלא רישא הוי, אמר אדחיייה ולא נדחינן (פירש"י ר' חנינא ראש ישיבה הוי וכשראה חלום זה לרב דאג למות דאין מלכות נוגעת בחברתה אמר אדחיייה מכאן ויברח לבבל ושם יהיה לראש ולא אמות בשבילו. והב"ח פי' כשיהיה רב ראש ישיבה יהיו עליו צרכי צבור ולא יוכל ללמוד, עי' או"ח סי' תר"ו). ט) והיה קולו ערב ועלה לתרגם. י) והיה רגיל בציצית ותפילין. כתב הרמב"ם פ"ב מהלכות דעות אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטילה כל ימיו. ובכסף משנה שם כתב, בפרק הישן (סוכה פרק ב') מצאתי כן על רבן יוחנן בן זכאי אבל על רב איני יודע כעת מקומו עכ"ל. וכתב בתשובת מקום שמואל סוף סי' ס"ה, ופשוט שהוא בפ"ק דחגיגה (ה' ב') מגיד לאדם מה שיחו, אמר רב אפילו שיחה יתירה בין איש לאשתו כו', ותמה על הכסף משנה למה לא אמר דר"א לא שח שיחת חולין שמביא בפרק הישן הנ"ל קודם רבן יוחנן בן זכאי. ואין זה תמיה כי רבן יוחנן בן זכאי קדם בדור לר"א שהיה תלמידו. בירושלמי נדרים פ"י ה"ג, אחד בא לדון לפניו עם עשיר אחד ולא רצה העשיר מחמת גאות עשרו וקללו, מיד יצא גזרת המלכות ליקח כל אשר לו לאוצר המלך ואתא לגבי רב שיתפלל עליו וכן עשה והוחזר לו. היה אנינא הדעת, אף שנטל ידיו אכל במפה, חולין (ק"ז ב'), ובס"פ הקומץ (מנחות פרק ב')²³. כי הוה

(יב) לפלא שליתא שם רמז רמיזא מזה, וצ"ע (נחל עדן) יג) הביאו הג"ר דוד לוריא, בקרמות ספר הזוהר כתב כשבא רב לבבל מצא את ר' אבא מנהיג שררה בבבל. וכל זמן שהיה חי ר' אבא לא הנהיג שררה עד שמת ר' אבא. יעו"ש ענף ה' באריכות (נחל עדן). יד) רב בתר צלותיה וכו' שתתן לנו חיים ארוכים וכו' ואהניא ליה צלותיה לרב אשר חי שלש מאות שנה כמ"ש הרמב"ם, הביא דבריו בשיטה מקובצת כתובות פ' האשה שנפלו דף פ"ח סוף ע"ב (פתח עינים להחיד"א, ברכות דף ט"ז).

ג:

עין משפט
נר מצוה

אור לארבעה עשר פרק ראשון פסחים

מסורת הש"ס
עם הוספות

6) סולין מג. 3) קדושין
ע"ה. 4) לקמן 77: 5)
7) בראשית י"ט א.
8) מלכים ב' כ"ג ט.
9) ג' ט"ז. 10) וי' וי' וי' וי' וי'
11) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
12) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
13) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
14) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
15) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
16) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'

גיליון הש"ס

רש"י ד"ה כגד
פסוקי. כגד ע"ה. ע"ה
כגד ע"ה. ע"ה. ע"ה. ע"ה
תמיד:

הגיה אור השלם

א) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
ב) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
ג) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
ד) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
ה) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
ו) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
ז) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
ח) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
ט) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
י) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'

ליקוטי רש"י

1) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
2) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
3) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
4) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
5) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
6) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
7) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
8) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
9) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
10) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'

הנהגות וצינונים

1) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
2) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
3) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
4) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
5) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
6) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
7) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
8) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
9) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'
10) וי' וי' וי' וי' וי' וי' וי'

משום בניו. שהן זכרים כמז
אורך גשון לא מן המגונה משמעי גשון כבוד: וכל דיבא בו.
והני דלעיל עיקס ללמדך שרין לחזר אחר לשון נקי ובשאר מקומות
כמיז גשון מגונה וקזר ללמדך

משום בניו אורחא הוא והכתיב ויהי
רוכת על החמור התם משום ביערותא
דליליא אורחא הוא ואיבעית אימא משום
ביעותחא דליליא ליכא משום ביערותא
דוד דיבא איכא ואיבעית אימא ביערותא דוד
נמי ליכא משום ביערותא דוד דיבא איכא
ובאורייתא מי לא כתיב טמא אלא כל היכא
דבי הדדי ניהו משמעי בלשון נקיה כל
היכא דנפישין מילי משמעי בלשון קצרה
כדאמר רב הונא אמר רב ואמרי לה אמר
רב הונא אמר רב משום ר' א' לעולם י' ישנה

אדם לתלמידו דרך קצרה וכל היכא דבי
הדדי ניהו משמעי בלשון כבוד והא רוכבת
ויושבת דבי הדדי ניהו וקאמר רוכבת רכבת
כתיב הגהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה
דרב חד אמר שויתני האי שמעתא כדבר
אחר מסנן ורד אמר שויתני האי שמעתא
כגדי מסנן ולא אישמעי רב בהדי הדאך
הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דהלל
וחד מינייהו רבן ויהנן בן זכאי ואמרי לה

קמיה דרבי וחד מינייהו רבי ויהנן חד אמר
מפני מה בוצרין במהרה ואין מוסקין במהרה
וחד אמר מפני מה בוצרין במהרה ומוסקין
במומאה אמר מובטח אני כזה שמורה
הוראה בישראל ולא היה ימים מועטים עד
שהורה הוראה בישראל הגהו תלחא כהני
חד אמר להו הגיעני כפול וחד אמר הגיעני
כזית וחד אמר הגיעני כזנב הלמאה בדוקן
אחריו ומוצא בו שמין פסול הוא (תניא ב)
אין בודקין מן המזובה ולמעלה לא תימא

שמין פסול אלא אימא שוחץ פסול ואי בעית
איכא שאני התם דאיהו דארע נפשיה ההוא
ארמאה דהוא סליק ואכל פסחים בירושלים
אמר כתיב כל בן נכר לא יאכל בו כל
ערל לא יאכל בו ואנא הא קאבילנא משופרי
שופרי אמר ליה רבי יהודה בן בתירא מי
קא ספו לך מאליה אמר ליה לא כי סלקת
להתם אימא להו ספו לי מאליה כי סליק
אמר להו מאליה ספו לי אמר ליה ליה
לגבוה סלקא אמרו ליה מאן אמר לך רבי
אמר להו רבי יהודה בן בתירא אמרו מאי
האי דקבן בדוק בתיה ואשבחהו דארמאה
הוא וקבאיהו שלחו ליה לרבי יהודה בן
בתירא שלם לך ר' יהודה בן בתירא דאת
בנציבא ומצותך פרוסה בירושלים רב
כהנא חלש שדרוה רבנן לר' יהושע בריה

דרב אידי אמרו ליה זיל בדוק מאי דיניה אתא אשבחהו דנה נפשיה קרעיה
ללבושיה ואהוריה לקרעיה לאתוריה ובכי ואחי אמרו ליה נח נפשיה אמר
להו אנא לא קאמינא ומוציא דבה הוא כסיל יוחנן חקוקאה נפק לקרייתא כי
אתא אמרו ליה חייטן געשו יפות אמר להם שעוריהם נתעשו יפות אמרו
ליה צא ובשר למוסים ולחמוריה דכתיב ארבעה עשר ימות יתעשרו וירכשו
מאי הוי ליה למומר אשתקד געשו חייטן יפות אי נמי עדשים געשו יפות:

ומכל דבני משמע שהתקיים לא געשו יפות ולא היה רוצה לומר דבר קללה מפיו:
אבל
דבר אידי אמרו ליה זיל בדוק מאי דיניה אתא אשבחהו דנה נפשיה קרעיה
ללבושיה ואהוריה לקרעיה לאתוריה ובכי ואחי אמרו ליה נח נפשיה אמר
להו אנא לא קאמינא ומוציא דבה הוא כסיל יוחנן חקוקאה נפק לקרייתא כי
אתא אמרו ליה חייטן געשו יפות אמר להם שעוריהם נתעשו יפות אמרו
ליה צא ובשר למוסים ולחמוריה דכתיב ארבעה עשר ימות יתעשרו וירכשו
מאי הוי ליה למומר אשתקד געשו חייטן יפות אי נמי עדשים געשו יפות:

ומכל דבני משמע שהתקיים לא געשו יפות ולא היה רוצה לומר דבר קללה מפיו:
אבל
דבר אידי אמרו ליה זיל בדוק מאי דיניה אתא אשבחהו דנה נפשיה קרעיה
ללבושיה ואהוריה לקרעיה לאתוריה ובכי ואחי אמרו ליה נח נפשיה אמר
להו אנא לא קאמינא ומוציא דבה הוא כסיל יוחנן חקוקאה נפק לקרייתא כי
אתא אמרו ליה חייטן געשו יפות אמר להם שעוריהם נתעשו יפות אמרו
ליה צא ובשר למוסים ולחמוריה דכתיב ארבעה עשר ימות יתעשרו וירכשו
מאי הוי ליה למומר אשתקד געשו חייטן יפות אי נמי עדשים געשו יפות:

כל היכא דבי הדדי וכו'. ולכן עקס הכתוב ללמדנו שלעולם
יספר אדם גשון נקיה ואלא לא היה עוקס אם כן מהיכא
מימי אפילו היכא דבי הדדי ניהו: רכבת כתיב. וא"כ למומר
נמי ישבת ואמרו ר"י דלא מצי למיכתב ישבת דכל היכא דכמז ישב
גלא וי"ו אחא לרעה כדדרשין
ולעו ישב בשער קדוש אמוהו היוס

מיהו שופט (בגלות רבה פקשה):
אין מוסקין במהרה. מפנה ה"ר
יוסף דעטענא דלעיה דפ"ק
דשנת (ד' ת' וס') לא שייכי במסקיה
דשמא יעלנו בקופה מווספת והיא
נמי פעמים שאלם הולך לכרמו ורואה
אשכול שיכרה סותפו ומולפו ע"ג
עניים ובשעת זריעה עדיין משקה
טופח עליהן דמיומים אינו רגיל
לעשות כן שאלו משקה ואינו משזב
דלאמר התם ואינו רוצה בקיומה:
שבין פסח. פירש רבינו מנחם
דבר עזרת כוכבים כדכתיב
(שמות ז') לשמרה בקמיהם ופסול
לכסוהו כדמתן נמשכת מנחות (ד' ק"ט)
התם שמשני צדדי חזיון לא ישמשו
מקדש ואין ל"ל לדבר אחר פירוש
לע"ז שגאמר א"ך לא יעלו כהני
הצמות אל מזבח ה':

ואנא אבילנא משופרי שופרי.
מכאן אין רואה שגאמר לכל
הכל לפניו ואומר ישראל אני דשאל
הכל דרוב ישראל היו ואלוין צמר
רוצה א"ך יש להציל רואה מפדק
הסולן (ד' ק"ט וס') דלאמר ליה זיל
גלי וא עדי צמ מיין וכן מההוא
דלחא לקמיה דרבי יהודה ואמר
נתגירתי בני לנן עמי אמר ליה
אחא אחא לפסול את עמך ולי אחא
נאמן לפסול את בניך והיינו משום
דלמי לממר ישראל אני והא דלאמר
נתהולך (ד' ק"ט וס') מי שגא ואמר גר
אני יכול נקלטו תלמוד לומר א"ך
התהולך א"ך התם מיירי נמוחקין
בזנותיהם שהם נכרים דאי לאו
הני נאמן בנינו דלי בני אמר
ישראל אני.
דך. אע"ג דגדי אין אליהו קריעה
רוז פסחיהם היה עלה או שמה הגיד
לו רבי יהודה בן צדקיה שלם עלה
היה שאלו יכול להלך דרגלו דפער
ועד תרנוס ירושלמי (בבא קמא ז')

ואנא אבילנא משופרי שופרי.
מכאן אין רואה שגאמר לכל
הכל לפניו ואומר ישראל אני דשאל
הכל דרוב ישראל היו ואלוין צמר
רוצה א"ך יש להציל רואה מפדק
הסולן (ד' ק"ט וס') דלאמר ליה זיל
גלי וא עדי צמ מיין וכן מההוא
דלחא לקמיה דרבי יהודה ואמר
נתגירתי בני לנן עמי אמר ליה
אחא אחא לפסול את עמך ולי אחא
נאמן לפסול את בניך והיינו משום
דלמי לממר ישראל אני והא דלאמר
נתהולך (ד' ק"ט וס') מי שגא ואמר גר
אני יכול נקלטו תלמוד לומר א"ך
התהולך א"ך התם מיירי נמוחקין
בזנותיהם שהם נכרים דאי לאו
הני נאמן בנינו דלי בני אמר
ישראל אני.
דך. אע"ג דגדי אין אליהו קריעה
רוז פסחיהם היה עלה או שמה הגיד
לו רבי יהודה בן צדקיה שלם עלה
היה שאלו יכול להלך דרגלו דפער
ועד תרנוס ירושלמי (בבא קמא ז')

ואנא אבילנא משופרי שופרי.
מכאן אין רואה שגאמר לכל
הכל לפניו ואומר ישראל אני דשאל
הכל דרוב ישראל היו ואלוין צמר
רוצה א"ך יש להציל רואה מפדק
הסולן (ד' ק"ט וס') דלאמר ליה זיל
גלי וא עדי צמ מיין וכן מההוא
דלחא לקמיה דרבי יהודה ואמר
נתגירתי בני לנן עמי אמר ליה
אחא אחא לפסול את עמך ולי אחא
נאמן לפסול את בניך והיינו משום
דלמי לממר ישראל אני והא דלאמר
נתהולך (ד' ק"ט וס') מי שגא ואמר גר
אני יכול נקלטו תלמוד לומר א"ך
התהולך א"ך התם מיירי נמוחקין
בזנותיהם שהם נכרים דאי לאו
הני נאמן בנינו דלי בני אמר
ישראל אני.
דך. אע"ג דגדי אין אליהו קריעה
רוז פסחיהם היה עלה או שמה הגיד
לו רבי יהודה בן צדקיה שלם עלה
היה שאלו יכול להלך דרגלו דפער
ועד תרנוס ירושלמי (בבא קמא ז')

ואנא אבילנא משופרי שופרי.
מכאן אין רואה שגאמר לכל
הכל לפניו ואומר ישראל אני דשאל
הכל דרוב ישראל היו ואלוין צמר
רוצה א"ך יש להציל רואה מפדק
הסולן (ד' ק"ט וס') דלאמר ליה זיל
גלי וא עדי צמ מיין וכן מההוא
דלחא לקמיה דרבי יהודה ואמר
נתגירתי בני לנן עמי אמר ליה
אחא אחא לפסול את עמך ולי אחא
נאמן לפסול את בניך והיינו משום
דלמי לממר ישראל אני והא דלאמר
נתהולך (ד' ק"ט וס') מי שגא ואמר גר
אני יכול נקלטו תלמוד לומר א"ך
התהולך א"ך התם מיירי נמוחקין
בזנותיהם שהם נכרים דאי לאו
הני נאמן בנינו דלי בני אמר
ישראל אני.
דך. אע"ג דגדי אין אליהו קריעה
רוז פסחיהם היה עלה או שמה הגיד
לו רבי יהודה בן צדקיה שלם עלה
היה שאלו יכול להלך דרגלו דפער
ועד תרנוס ירושלמי (בבא קמא ז')

ואנא אבילנא משופרי שופרי.
מכאן אין רואה שגאמר לכל
הכל לפניו ואומר ישראל אני דשאל
הכל דרוב ישראל היו ואלוין צמר
רוצה א"ך יש להציל רואה מפדק
הסולן (ד' ק"ט וס') דלאמר ליה זיל
גלי וא עדי צמ מיין וכן מההוא
דלחא לקמיה דרבי יהודה ואמר
נתגירתי בני לנן עמי אמר ליה
אחא אחא לפסול את עמך ולי אחא
נאמן לפסול את בניך והיינו משום
דלמי לממר ישראל אני והא דלאמר
נתהולך (ד' ק"ט וס') מי שגא ואמר גר
אני יכול נקלטו תלמוד לומר א"ך
התהולך א"ך התם מיירי נמוחקין
בזנותיהם שהם נכרים דאי לאו
הני נאמן בנינו דלי בני אמר
ישראל אני.
דך. אע"ג דגדי אין אליהו קריעה
רוז פסחיהם היה עלה או שמה הגיד
לו רבי יהודה בן צדקיה שלם עלה
היה שאלו יכול להלך דרגלו דפער
ועד תרנוס ירושלמי (בבא קמא ז')

ואנא אבילנא משופרי שופרי.
מכאן אין רואה שגאמר לכל
הכל לפניו ואומר ישראל אני דשאל
הכל דרוב ישראל היו ואלוין צמר
רוצה א"ך יש להציל רואה מפדק
הסולן (ד' ק"ט וס') דלאמר ליה זיל
גלי וא עדי צמ מיין וכן מההוא
דלחא לקמיה דרבי יהודה ואמר
נתגירתי בני לנן עמי אמר ליה
אחא אחא לפסול את עמך ולי אחא
נאמן לפסול את בניך והיינו משום
דלמי לממר ישראל אני והא דלאמר
נתהולך (ד' ק"ט וס') מי שגא ואמר גר
אני יכול נקלטו תלמוד לומר א"ך
התהולך א"ך התם מיירי נמוחקין
בזנותיהם שהם נכרים דאי לאו
הני נאמן בנינו דלי בני אמר
ישראל אני.
דך. אע"ג דגדי אין אליהו קריעה
רוז פסחיהם היה עלה או שמה הגיד
לו רבי יהודה בן צדקיה שלם עלה
היה שאלו יכול להלך דרגלו דפער
ועד תרנוס ירושלמי (בבא קמא ז')

אנשי ירושלים אנשי שחר היו: רבי יהושע בריה דרב אידי לא בקש לומר דנה נפשיה דרב כנאן דאמו ומציא דבה הוא כסיל. חקוקאה ר' א' היה החקוקים.
חשק שלמה על ר"ח 6. עין גשון ערך שזן.

ברית

סימן ג

יעקב

עה

עבודה זרה (מ"ד סע"א) „מקום תפילין חריץ שבראשו למעלה מן הפדחת, מקום שמוחו של תינוק רופס“, הרי שמקום שמוחו של תינוק רופס לאו מצח הוא. (עיקר הערה זו על שיטת רש"י ז"ל).

ותו איך עבדא ההיא מיילדת גויה, דאי רק מנחא ידה על אפותיה דינוקא ולא דחקא לה לידא, איך ימות התנוק מזה, ואי דחקא לה לידא ולוחצת על מקום שמוחו של תינוק רופס, מאי קאמר תלמודא דקטלא ליה ולא מתחזי, והלא ניכר וגלוי הוא לכל העמים, ואף שנראה שרש"י ז"ל הרגיש בזה ותקן הדבר וכתב „וקטלא ליה ולא מתחזי לא מינכר שהרגתו“ ופירוש הדברים דאף דינכר הדבר מ"מ לא ניכר שהרגתו היא, מכל מקום פשט לשון התלמוד לא משמע כן, ומה גם דלא קאמר תלמודא דדחקא לה ידא אפותא וקטלא ליה, אלא מנחא ליה ידא קאמר ומשמע שבעצם הנתח היד גרידא כבר הורגתו לתינוק.

ואם היתה רשות נתונה, אמינא בס"ד ביאור חדש, דאפותא כאן אין הכוונה למצח, אלא לנחיריים, ומהא אמינא לה, דבתרגום איוב על קרא „מנחיריו יצא עשן“ (מ"א י"א) תרגם „מאפותיה יפוק קטרא“ ע"ש, והיינו דקאמר תלמודא הכא דמנחא (ואין צורך ללחון) ידא אפותיה וקטלא ליה ולא מתחזי, דאכן בכהאי גוונא לא מתחזי כלל שמת התינוק על ידי שחנקה אותו(י).

כך נלע"ד בס"ד לבאר, ואם שגייתי אתי תלין משוגתי, וכתבנו עוד בזה במקום אחר בס"ד, ועיין בפירוש ר"ש בן היתום ז"ל למועד קטן (י"ז א') והשווה לשבת (פ' ב') ודו"ק. וע"ע בזה הקדוש ח"ב (ס"א רע"ב) „אפותא דקינטא“, ואולי גם שם יש לפרש נחיריים ע"ש, ואכמ"ל.

ז

בענין הנהגות החסידות של רב

כתשובות הגאונים ז"ל (קובץ שערי תשובה סימן קע"ח) נאמר „דין עשר מילי דחסידותא דהוה נהיג בהו רב, ובתריה לא יכילו כולהו שמעיה לאחזוקי בהון, וכל חד וחד מנהון אחזיקו בחדא מנהון“. וכתב הג"ר צדוק הכהן ז"ל מלובלין בספרו דברי סופרים (סימן ל"ו, דט"ז ע"ג) שכל קבלת

הגאונים שם על אותן עשר הנהגות החסידות של רב, רמחות בתלמוד, ע"ש. ואכן כבר בא חכם הוא הגאון אדמו"ר מראדזין ז"ל גליה דרעיה ונפיל נהורא כי מירשא וחשף זרועו והואה מקורות נאמנים בתלמוד בכבלי וירושלמי לכל הנהגות החסידות של רב, עיין בסוף ספר ארחות חיים צוואת רבי אליעזר הגדול (מדף ס"ג ואילך), ועיין עוד מה שכתבו לגלות ולחשוף המקורות לקבלת הגאונים, בספר מתתיה לגרמ"ש ז"ל (מאמר שידי מנחה, אות קמ"ג רע"ג, רע"ד, ר"פ, רצ"א, רצ"ו, ר"ש, ש"ז, ש"ט), והר"ש אלבק בספרו משפחות סופרים (ערך רב אבא בר אייבו סימן כ"ה, מדף ל"ד ואילך) ובהערותיו לספר האשכול, מהדורתו, ח"א (דף ב' וג'), ובהערות שעל ספר האורה לרש"י ז"ל (בראש הספר), ועיין גם לגאון האדר"ת ז"ל בהנהגותיו בני בנימין על הרמב"ם ז"ל (הלכות דעות פ"ב ה"ד), ובזה בטלה תיעומתו של הגר"מ חזן ז"ל בהנהגותיו איי הים שעל חשבות הגאונים (שם) עיין בו. ועיין גם בהערות הגר"ו לייטר ז"ל שבריש קובץ תשובות הגאונים הנ"ל (די"ד ע"א, לסימן קע"ח), ובאוצר הגאונים קידושין (דף פ"ח) ומה שכתבנו בסימן ל"ה אות ה' ע"ש.

ומצאתי דבר חדש בענין זה, באיגרת מחד מן קאמיא דקאמיא ז"ל, מזמן רבותינו הגאונים ז"ל, לפני אלף שנים ומעלה (ניסן ד' אלפים תשי"ב), וראיתי בה תוספת חדשה שלא מצאתיה בשום אחת מן המקבילות לתשובת הגאונים דלעיל (עיין בנסמן באוצר הגאונים שם) וכך כתוב בה „חסידי ארץ מעולם הם אוחזים דרכי הצדיקים אבותיהם וגם רבותיהם, שכן מצאנו ברכינו רב שנהג מנהג רבינו הקדוש ברוב מידותיו, וגם הוא (רב) כשנהג עשר מדות של חסידות נהגו תלמידי אחריו“, וכאן מפרט כותב האיגרת את עשר מדות החסידות של רב ומציין מי מתלמידי נהג בהן עיין שם בארוכה, ונדפסו הדברים בלקוטים שבסוף אגרת רב שרידא גאון (דכ"ד הוצאת רבמ"ל).

ומבואר לנו דבר חדש שהנהגות החסידות של רב הן תרומות ממידות רבו רבי יהודה הנשיא הוא רבי, ולידיעה זו לא מצינו חבר כשאר המקבילות **וכנ"ל**. וראיתי בס"ד לחשוף ולגלות לפי מיעוט ערכי, שורש קבלת הגאונים הונו מדברי רבותינו ז"ל בתלמודים ואכתוב את אשר מצאתי בזה בס"ד, ואף

(יד) ותמהני. שר"א התשכי כספרו מתורגמן לא הזכיר לאפותא, עיין בו. ודע דבין לביאור רש"י ז"ל ובין לביאורנו, לכאורה היה צריך לומר דמנחא ליה ידא אפותא. ועיין אוצר הגאונים תענית (שם). וע"ע לרשב"א ז"ל בחרושיו לברכות (ט"ל סע"ב) ודו"ק. שו"מ כן בערוך השלם (ערך אפותא. דף שמ"ב) ע"ש.

עוד דע דבדקדוקי סופרים לעבודה זרה (שם) הובא שיש גורסים רק וקטלה ליה ולא גורסים ולא מתחזי ע"ש. ויש לבדוק כמסכת עבודה זרה שנדפסה על פי כת"י ספרדי, ואינה תחת יד.

יעקב

סימן ג

ברית

עו

תהיו ע"ש, ולכן נראה בעיני עיקר כמו שכתבנו לעיל ודו"ק].
הדרינן לקמייתא לחשוף ולהראות בעזה"י שהנהגות החסידות של רבי מקובלות אצלו מרבו רבינו הקדוש רבי.

ומריש אמינא, בדרך כלל, דמצאתי בס"ד שהדבר תלמוד ערוך בסוכה (כ"ו רע"ב) "אמר רב אסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסוס וכמה שינת הסוס שיתין נשמי. אמר אביי שנתיה דמר כדרב, ורב בדרבי, ודרבי כרוד, ורוד כדוסויא, וסוסיא שיתין נשמי", ופרש"י ז"ל "שינתיה דמר רבה בר נחמני (רבו דאביי); כרב דממנו למד מידת שינתו שהיה ישן רב ביום כשיעור זה: ורב כרבי, ורב למדה מרבינו הקדוש שגדל אצלו", הרי לנו מפורש שהנהגות החסידות של רב, מרבי הן. [ובחון לשון הזהב של רבן של ישראל רש"י ז"ל שכתב "ורב למדה מרבינו הקדוש שגדל אצלו", הרי שהוציאה בלשון רבינו הקדוש, ולא נקיט כלשון התלמוד התם רבי ודוק. ומדברי התלמוד בסוכה שם מבואר גט כדברי כותב האיגרת הנ"ל שהתלמידים אוהזים דרכי רבותיהם, וכגון רבה שאחז במנהג רב, ואכן כשכתב (כ"ב א') אמר אביי שכל מילי דרבו רבה הוה עביד כרב עיין שם. ועיין פסחים (ק"א א'), ובספרי אות יעקב שעל ספר יחי ראובן (דף קט"ו), ובמקום אחר ביארנו בס"ד מדוע אכן נהג רבה בכל הומרותיו של רב ונרפס לקמן דף פ"ז ע"ש].

ועתה נבוא בדרך פרט לבאר קבלת גאונים זו, ונפתח כדברי הרמב"ם ז"ל שהבאנו לעיל.

א. „אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא הלך ארבע אמות בלא תפילין“, וכיוצא בזה ממש מציינו ברבינו הקדוש שהיה אדוק ודבוק במצות תפילין, עיין כתובות (ק"ד א') "כיון דחזאי (לרבינו הקדוש) כמה זימני דעייל לבית הכסא וחלץ תפילין ומנה להו וקמצטערי" וכו', וכתבו רבותינו בעלי התוספות ז"ל שם "ומנה תפילין, ואע"ג שחולי מעיים פטורין מן התפילין (חולין ק"י א') לפי שאין יכולין להיזהר היטב, אבל רבי היה מנהיג עצמו בקדושה יותר מדאי והיה יודע היטב להיזהר", ודו"ק. ומעניין שגם רב שהיה חולה מעיים כשכתב (ק"ח א') ואעפ"כ לא ראהו אדם מעולם שהלך בלא תפילין, ודו"ק.

ב. „אמרו על רב שלא שח שיחה בטלה כל ימיו, ומקור הרברים הוא ממה שמצינו בכמה מקומות בתלמוד שרב אמר לכאורה שיחת חולין, ואעפ"כ התלמוד לומר הלכות מדבריו וכההיא דשבת (קכ"ד א') ע"ש, וכן בחולין (ק"א ב') דרב חלה בעיניו ועשו לו משיחה מסממנים בקערה, דבאותה קערה לאחר זמן שמו לרב תכשיל, ורב טעם בתכשיל טעם הסממנים, ואמר רב:

שלא מצאתי לפי שעה מקורות לכל ההנהגות, הרי שנינו לא עליך המלאכה לגמור, ותקותי שיבואו חכמים ממני וישלימו הדברים, והיה זה שכרי.

תחילה אקדים ואומר דברור אצלי שצין קרשו של הנשר הגדול אונינו הרמב"ם ז"ל ראתה לאיגרת הלזו, שהנהגות החסידות של רב מקובלות היו אצלו מרבו רבינו הקדוש רבי, וכבר לעיל אות א' הבאנו דברי הררבי"ז ז"ל שכתב "הרמב"ם ראה כ" תשובות הגאונים", ובה אני מבין היטב דברי הרמב"ם ז"ל בהלכות דעות (פ"ב ה"ד) שכתב "לעולם ירבה אדם בשתיקה ולא ידבר אלא או בדבר חכמה או בדברים שצריך להם לחיי גופו, אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטלה כל ימיו", וכיוצא בזה כתב רבינו הרמב"ם ז"ל בהלכות תפילין (פ"ד הכ"ח) "קדושת התפילין קדושתן גדולה היא, שכל זמן שתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטלה ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק וכו', אמרו עליו על רב תלמידו ש' רבינו הקדוש שכל ימיו לא ראוהו שהלך ארבע אמות בלא תורה או בלא ציצית או בלא תפילין", עיין שם.

ויש לנו לדעת אחר שאנו מקובלים שרבינו הרמב"ם ז"ל דקדק למאוד מאוד בדבריו, ואין מילה או אות אחת יתירה וכמפורסם, אם כן מדוע זה חוזר הרמב"ם ז"ל פעמיים ומדגיש שרב הוא תלמיד רבינו הקדוש, ובפרט שכבר בהקדמתו לחבורו הגדול כתב כן, ולפי זה בוודאי דבריו כאן משנה יתירה, ושפת יתר לכאורה.

אבל להאמור לעיל דברי הרמב"ם ז"ל מאירים, שבא ללמדנו שהנהגות חסידות אלו שנהג בהן רב, שלא שח שיחה בטלה, ושלא הלך בלא תורה ותפילין, מקובלות היו אצלו מרבו רבינו הקדוש, ולקמן נראה בס"ד מקור הדברים בתלמוד, וכפי שכתוב באיגרת דלעיל מקבלח הגאונים ז"ל, וכבר כתב המגדל עוז (הלכות אישות פ"ב הי"ב) "הרמב"ם ז"ל ב"שוננו השביענו שאין הוציא דיניו ופסקיו" ע"ש, וכאן דוגמה בולטת לדבר. [ואין נראה בעיני לומר שבא הרמב"ם ז"ל ללמדנו שחפילין מוסיפות קדושה וכו' והא ראייה שרב תלמיד רבינו הקדוש נהג כן ולכן כלל הרמב"ם ז"ל ידיעה זו במקום שדיבר כמעלת וקדושת התפילין וכמפורש בדבריו, דחינה שכתב כן גבי תפילין, אבל גבי שיחה בטלה מאי איכא למימר, והרי שם לא עסק הרמב"ם בקדושת השתיקה וכו', (אף שפשוט ששתיקה מקדשת ועיין בראשית חכמה (שער הקדושה פרק ו' בארוכה) ובנמוקי הרמב"ן על התורה (עה"פ קדושים

ברית

סימן ג

יעקב

עו

"היב טעמא כולי האי", ומה למדו שרב סובר נ"ט בר נ"ט, ולכאורה מאי האי והלא רב אמר טתם שיש בתבשיל טעם הסממנים, ואטו ללמד הלכות בא, אלא אחר שאנו יודעים שרב לא שח שיחה בטלה כל ימי הארוכים, וא"כ בוודאי דינא לימדנו, ושמע מינה דרב לא שח שיחה בטלה, ובמו שכתבו ראיות אלו רכיס ושלמים מגדולי גאוני בתראי, עיין שו"ת תורת חסד חאה"ע (סימן ב' דכ"א ע"ד) וביאור הגאון אדמו"ר מראדזין ז"ל (שם, אות י"ב דס"ו ע"ב) ולג"ר צדוק הכהן ז"ל מלובלין בספרו דברי סופרים (ס"ט ל"ו, די"ח ע"א), ובספר מעוז הדת לג"ר יהושע הלר ז"ל (פרק ה' אות ד') ולגאון האדר"ת ז"ל בהגהות בני בנימין על הרמב"ם הלכות דעות (שם) ובספרו זה שבא על מסכת פסחים (ד' א', דרמ"ג ע"ב) ועוד (טו).

ועיין חולין (נ"ב א') "אמר רב נעקרה צלע וכו', אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב נעקרה צלע וכו', וליבעי מיניה כדרב, סברי ליבעי מיניה חדא דפריש לן חרתי וכו' סברי אם כן מירתח קא רתח" וכו', עיין בסוגיא. וברור הוא שהוא לפי שיטת רב גופיה דקאמר פ"עולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה פסחים (ג' ב'), וממש כזאת מצאנו בזכחים (ל"ג ב') גבי רבי יבעי לרי מרכי וכו' סבר איבעי מיניה חדא חדא דשמענא חרתי וכו' אם כן מרתח רתח" וכו', ועיין תוספות בחולין (שם) ושיטה מקובצת זכחים שם ודו"ק.

ג. "אמרו על רב שלא היה מביט לצדדין ואפילו לפניו לא היה מכיר עד ששמע קולו" כן הוא בתשובת הגאונים (שם) ובכל המקבילות.

וכיוצא בזה מציינו אצל רבינו הקדוש, עיין בירושלמי מועד קטן (פ"ג ה"א) כשבר קפרא אמר לבר אלעשה חתנו דרבי שישאלנו וכו', רבי אמר לבר קפרא "איני מכירך זקן", ומטיים הירושלמי "ידע בר קפרא דלית הוא מתמנייא ביומרי" ע"ש. ומאין היה פשוט כל כך לבר קפרא שאכן לא יזכה להתמנות לחכם מוסמך בימי רבי, ואולי רבי אמר לו כן סתם, בדרך גיזום ואיום, ותו הא איכא בנתקם, שכך דרכן של בני אדם להתנחם כמפורש בכתוב בספר שמואל א' (ט"ו כ"ט), וכירושלמי גדרים (פ"ט, הובא ברין שם ס"ד סע"ב) אמרו שמצוי ושכיח הוא שאדם תוהא ומתחרט על דבריו ע"ש ועשו"ת חיים שאל ח"א (סימן י"ד וי"א), אבל להאמור שרבי לא שח שיחת בטלה מימיו, מכאן פשוט היה לבר קפרא שלא יזכה להיות דיין מוסמך, ומינה נמי דגבי רבי לא שייך חרטה וניחוס שהרי אם יחזור בו רבי יהיו דבריו הראשונים לבטלה, וכעין מה שכתב בעלי תמר על ירושלמי (סוף שביעית), ע"ש ודו"ק.

וכך מציינו אצל רבי הוא רבינו הקדוש, עיין בבא מציעא (פ"ה א') "איכלע רבי לאתריה דרבי אלעזר ברבי שמעון, אמר להו יש לו בן לאותו צדיק, אמרו לו יש לו בן וכו', אחייה אסמכיה כרבי ואשלמיה לרבי שמעון בן איסי בן לקוניא, (פרש"י אסמכיה ברבי, שיהיו קורין אותו רבי כדי שיתקנא וישים לבו על תלמוד תורה: ואשלמיה, מסרו לרבי שמעון ללמדו תורה), כל יומא הוה אמר (בריה דרבי אלעזר) לקרייתא אנא אזיל, אמר ליה רבי חכים עברו יתך וגולתא דדהבא פרסו עלך ורבי קרו לך ואח אמרת לקרייתא אנא אזיל וכו', כי גדל אחא יחיב במתיבתא דרבי, שמעיה רבי לקייה אמר הא קלא דמי לרבי אלעזר ברבי שמעון, אמרו ליה בריה הוא" ע"ש. ולכאורה תמוה אטו רבי לא הכירו והלא הוא הביאו לשיכיה ושכנעו שישאר בה, ואמאי הוזקק רבי לשמיעת קול כדי לדעת מי הוא, אך לאמור יוכן היטב כיון דאף רבי לא היה מביט לצדדין ולא לפניו לא היה מכיר עד ששמע קולו, ודו"ק (טו).

(טו) ועיין סוכה (כ"א ב') "אמר רב מנין שאפילו שיחת תלמידי חכמים צריכה לימוד שנאמר ועלהו לא יבול", ובסנהדרין (ט"ו א') מבואר שרב סובר אין אדם מוציא דבריו לבטלה. ועיין תוספות שם ובספר מתתיה (מאמר שירי מצוה אות רע"ו) ונתבאר במקום אחר ענין דיבורו ושתיקתו של רב ואכמ"ל. [ובמקור דברי הרמב"ם ז"ל שאמרו על רב שלא שח שיחת בטלה מימיו, מלבד מה שכתבנו בגוף דברינו לעיל. עיין עוד מה שכתבו בזה הרד"ל ז"ל במכואו לפרקי רבי אליעזר (ד"ז ע"ג אות ז'), וכיד המלך על הרמב"ם (הלכות דעות שם. והלכות תפילין פ"ד הכ"ב) והגהות בן אריה לרמב"ם שם. ושו"ת זכר יהוסף (סימן ס"ה אות ז', דפ"ד ע"ג). ולגהיד"א ז"ל בכרית עולם שעל ספר חסידים (סימן ל"ד) ווע"ע לו בפתח עינים סוכה (כ"ח א'). וסוף מנחות]. ובספר מתתיה (שם אות רע"ג), ולגרו"ו לייטר ז"ל בשו"ת בית דוד (סימן ק"ב) באורך. ובספרו מתורתן של ראשונים גיטין (דט"ו ע"ג) ובהגהות מקור חסד על ספר חסידים (שם אות ג') ובספרו נציצו אור עבודה זרה (י"ט ב') ואכמ"ל].

(טז) מה שאמרו שם כי גדל, לא בגיל נחכוננו אלא בחכמה. והוא מוכרח בסוגיא שם. [ומבואר כאן שקול הבן דומה לקול האב, ועיין בנמוקי הרמב"ן ז"ל בראשית (כ"ז י"א) דשני אחים קולן דומה. ועשו"ת מחנה חיים חאה"ע (סימן י"ג) הקשה על הרמב"ן משהדרין (ל"ח א') דבוקול אין אחד דומה לתכירו ע"ש. ועיין בפרדס יוסף ח"א (דקצ"ד סע"ב) שתירן שבאחים לא קמירי תלמודא ע"ש. והוא מוכח נמי מכבא מציעא הנ"ל שמצינו בן ואב שקולם דומה. וכעל כרחין דכבני משפחה לא עסקינן, ולפי זה עלו יפה דברי הרמב"ן ז"ל. איברא רמהסוגיא דסנהדרין שם מתבאר דלא שניא בני משפחה ולא שניא אינשי דעלמא אין קולן דומה. ע"ש. וצ"ע].

עח ברית סימן ג יעקב

ועיין בבא בתרא (ח' א') רבי פתח אוצרות בשני בצורת, אמר יכנסו בעלי מקרא, בעלי משנה, בעלי תלמוד, בעלי הלכה, בעלי הגדה אבל עמי הארץ אל יכנסו. דחק רבי יונתן בן עמרם ונכנס אמר לו פרנסני, אמר לו בני קרית, אמר לו לאו, שנית אמר לו לאו, אמר לו אם כן במה אפרנסך, אמר לו פרנסני ככלב וכעורב, פרנסיה. כתר דנפיק יתיב רבי וקא מצטער ואמר אוי שנתתי פיתי לעם הארץ, אמר לפניו רבי שמעון בר רבי שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות מכבוד תורה מימיו, בדקו ואשכחו" ע"ש. וצריך להבין אם תלמידו של רבי היה איך לא הכירו, ולהאמור יובן טפי שלא היה רבי מביט וכו'. [אבל אחתי קשה שעכ"פ מקולו היה לו להכירו, ויש ליישב].

ובבבא קמא (פ"א ב') רבי ורבי חייא הוו שקלי ואזלי באורחא, אסתלקו לצדי הדרכים, הוה קא מפסע ואזיל רבי יהודה בן קנוסא קמיהו, אמר ליה רבי לרבי חייא מיהו זה שמראה גדולה בפנינו, אמר לו רבי חייא שמא רבי יהודה בן קנוסא תלמידך הוא וכל מעשיו לשם שמים" וכו'. ולכאורה איך לא הכיר רבי את תלמידו שלו, והזקק לעזרתו של רבי חייא, ולהאמור יובן טפי ודו"ק. [וגירסתנו שם תלמידו, ושבוש הוא וכמפורש בדקדוקי סופרים שם שבכל כתבי היד הגירסא תלמידך, וכן משובש שמו וצריך לומר רבי יהודה בן קנוסא והוא אכן תלמיד רבי הוה, ועיין דקדוקי סופרים יומא (י"ח א' אות ח') וכספר תולדות תנא"א בערכו ואכמ"ל].

ד. אמר רב על עצמו "אילולא דאנא וותרן אפילו קלוסתיה דעל רישך דידי הוא" וכדאיחא בירושלמי גיטין (פ"ד ה"ג) ע"ש, ומפורש שרב וותרן בממונו היה, וממש כן מצינו ברבינו הקדוש, שהרי מבואר בירושלמי יבמות (פ"ד ה"ב) "מעשה שהיו שלש עשרה אחין, ומתו שנים עשר מהן כלא בנים ונפלו נשותיהן ליבום ותבעו את יבמם שייבמם, וכאו לפני רבי, אמר רבי ליבם לך וייבמם, אמר היבם אין בכחי לפרנסם, והיבמות היו אומרות כל אחת ואחת מאתנו תזון אותן ואת בני ביתן חודש אחד בשנה, אמר היבם ומי יפרנס אותי ואת בני ביתי בחודש העיבור, אמר רבי אני אוזן ואפרנסכם בחודש העיבור, והתפלל רבי עליהם שילדו בנים, אחר שלש שנים באו אותן נשים טעונות שלושים ושש חניקות ופירנסם רבי", ע"ש, ואין לך וותרנות בממונו גדול מזו, ובפרט לפי מה שכתבנו לקמיה אות ה' שמעיקר הדין רבי לא היה חייב לפרנסם כלל, ודו"ק.

ה. אמר רב על עצמו "כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לית אנא חוזר בי", וכדאיחא

בירושלמי סוף שביעית, ומסיק תלמודא התם הוא ממידת חסידות דרב עיין בו, ועיין בשנות אליהו שם ועלי תמר לירושלמי שם, ולירושלמי בבא מציעא (פרק ד' הלכה ב', דף מ' ע"ב ואילך), ועיין בספר מחתייה (מאמר שירי מצוה אות עד"ר וער"ה, דף ס"א ע"ב), והיינו נמי מידתיה דרבינו הקדוש וכמבואר בירושלמי דיבמות הנ"ל גבי ההוא יבם וכמו שכתב בספר עלי תמר לירושלמי יבמות שם בספר שארית יעקב חלק א (סוגיא דאין כתובין ואין קצובין) העיר שמדינא לא היה רבינו הקדוש מחוייב לזון בההוא ירחא דעיבורא, שהרי המחייב עצמו בממון שאינו חייב אינו כלום עד שיאמר אתם עדי או שכוחב לו בשטר אני חייב לך וכדאיחא בחושן משפט (סימן מ'), אלא שרבי רצה לקיים דיבורו מתוך מידת חסידות יתירה, עיין שם. וגם אין בזה משום מחוסרי אמנה שהרי לזון ארבעים ותשע נפשות בכל חודש העיבור הרי זה בוודאי מתנה מרובה ואין בו משום חסרון אמנה וכמו שכתב בחושן משפט (סימן ר"ד סעיף ח'), ורבי נהג בזה מדה חסידות ומשום הכי קאמר ירושלמי "ויהיב להון רבי ההוא ירחא דעיבורא", דמלשון זה משמע שהיה זה חידוש וממדת חסידותו של רבי, עיין שם. [וגם הנהגה זו שלא לחזור בו מדיבורו אף כשהדין עמו, מאביזריהו שלא לשוח שיחה בטלה היא, ועיין בעלי תמר לירושלמי שביעית (פרק י' הלכה ד' דף ק"ו סוף ע"ב) ודו"ק].

ובזה תבין מדוע כינו את רב בחואר רב, והרי שמו העצמי היה אבא, וכמו שכתבו הגאונים רב שרירא גאון ורב האי ז"ל בתשובותיהם שהובאו בספר הערוך (ערך אבא וערך אביי), והיינו כמו שהיו בארץ ישראל קורין לרבי יהודה הנשיא רבי, כך בבבל היו קורין לרבי אבא רב וכמו שכתוב בערוך שם, וכן כתב הרשב"ם בפסחים (ק"ט ב') ובבא בתרא (נ"ב א') ותוספות חולין (ל"ח א') עיין שם. ואכן כשם שלרבי יהודה הנשיא הוה קרו רבינו הקדוש, כן מצינו שגם לרב קרו רבינו הקדוש, עיין דקדוקי סופרים סוכה (ל"ג א'), ורבי יהודה הנשיא היה נקרא רבינו סתם כיבמות (מ"ה א') ועיין רש"י שם, ומצוי הוא מאוד בירושלמי ובמדרשים, ועיין בזה לגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו עיני כל חי גיטין (ע"ב ב'). ובספרו לחיים בירושלים לירושלמי סנהדרין (פרק א' הלכה ג'), וכן גבי רב מצינו שנקרא רבינו סתם עיין ברכות (ל"ח ב') ועיין בחכמת שלמה למהרש"ל ז"ל סוכה (ל"ג א') והגהות הב"ח שם.

ויש עוד למצוא הוכחות וראיות לקבלת הגאונים ז"ל שרב נהג מנהג רבינו הקדוש ברוב מדותיו, אבל א חשוב שדי במה שכתבנו בס"ד.

רנב סדר תנאים ואמוראים אות ח' הדורות

ר' שמעון בן לקיש משמו, עבודה זרה (ל' א'). בשם ר' שמעון בן אלעזר, רבה ריש רות, הלך עם ר' יונתן קומי ערסיה דר' שמעון בן יוסי בן לקוניא, ירושלמי ברכות. אמר לר' שמעון בן חלפתא בירבי, ירושלמי פרק קמא דברכות פסקא א', ור"פ א"ל הממונה (יומא פרק ג'). רב ששת בשמו:

רב חייא בר אשי תלמיד רב ושמואל

וזעירא הוה רגיל לומר בעת נפילת אפים הרחמן יצילני מיצר הרע ואשתו אמרה הלא פירש ממני (מפני הזקנה, רש"י) הלכה וקשטה עצמה וחלפה קמיה ושאלה מי היא ואמר חרותה (זונה ניכרת בעיר) תבעה ובא עליה אתא לביחיה ויתיב בתנורא שגירא (להמית עצמו) וא"ל אשתו אנא הוית א"ל אנא מיהא לאיסורא איכוונית כל ימיו היה מצטער עד שמת באותה מיתה, קידושין (פ"א ב') (ע"ל ר' חייא הגדול מה שכתבנו שם שנראה שהיה גלגול ישי אבי דוד). היה מבבל חוס', סוכה (מ"ד א'). א"ר אבא א"ר חייא בר אשי אמר רב (ע"ש) סימן בגופא, זימרא כו' (ע"ש). ר' אבא בשמו. בשם אסי, ירושלמי ס"פ המגרש (גיטין פ"ט). רב אסי בר נתן בעא מיניה. אמר ר' אסי, צ"ל אמר רב (עיין ר' אבא). א"ר הונא, ביצה (כ"ח ב')², א"כ רב הונא גדול ממנו, שאמר בשמו, ובחולין (ק"י"א ב'), רב הונא ור' חייא בר אשי מר אמר לחבריה יתמא (בלא דעת) עביד רבך הכי ומר אמר לחבריה יתמא עביד רבך הכי, איך קרא לרב הונא יתמא. ר' זירא

בשמו, ירושלמי ברכות פ"ה מתני' ב', וס"פ אלו קשרים (שבת פט"ו). זעירי רבו, יומא (ע"ז ב'). א"ל אשת זעירי רבך אכל, שבת (ק"ט א', ק"מ א'). חייא בר רב תלמידו. א"ר חסדא, סנהדרין (מ"ג א'), א"ר יוחנן, (ל"ה פרק כל הכלים (שבת פ"ו) ופסחים (כ"ז א'). ר' יצחק בריה דרבה בר בר חנה. בשם כהנא, ירושלמי שבת פרק כלל גדול ה"ב, וכצ"ל זעירא בש"ר חייא בר אשי בשם כהנא. רב עמרם חסידא אתא לקמיה. אמר רב, "ברכות (מ"ב א') קידושין (כ"ד סוף ע"ב) שבת (נ"ג א', ק"י"ח ב', קל"ט ב'), ושם (קמ"ב א') אמר רבא, צ"ל רב. בכורות (כ"ה א') (ועיין ר' אבא בסימן בגופא כו'). זימנין סגיאין הוי קאימנא קמי דרב לתנווי פרקין, ברכות (י"א ב', י"ד ב'). ר' חייא בר אשי ישב לפני רב ואבעית דחמורה שלו רצה להוליד כו', ירושלמי נדה פרק קמא ה"ד. רבא בר אבא בשמו. אמר רבה, (ל"ה הזורק (שבת צ"ט ב'). אמר שמואל, חולין (קכ"ז ב', ע"ש), פסחים (ל' סוף ע"ב). רב שמואל ססטראי בשמו. ר' שמעון בן לקיש חולק עמו, עירובין (דף פ' א' ריש ע"ב):

*ר' חייא בר אסי עירובין (נ"ט ב'). אמר רב, תענית (י"ח א'):

רב חייא בר רב שהיה מהפך דברי אביו לאמו שהיתה קנטרנית, פרק הבא על יבמתו (יבמות ס"ג סוף

לג) נעלם ממנו ג"י הרא"ש בביצה שם שגורס אמר ר"ח בר אשי אמר רב, ול"ג תיבת "הונא", וכן הוא הג"י באור זרוע ובעיטור. ומש"כ "א"ר יוחנן" פרק כל הכלים הוא לפי גירסת הר"ף בפרק כל הכלים, שבת קכ"ג א' (ועיין בפרק אלו קשרים שבת ק"ג ב' בגירסת הרא"ש שם. וע"ל ברב אחא בר אבא). ומש"כ רחב"א ישב כו' נזכר ג"כ בירושלמי החולץ ה"ה. ומש"כ אמר שמואל, יש ג"כ ביבמות ק"ג א' ובעבודה זרה ל' ע"ב (נחל עדן). (לד) לא מצאתי בפ' כל הכלים רק בדרף קכ"ג א' אתמר ר' חייא בר אבא אר"י קורנס של זהבים שנינו. (לה) גירסתנו אמר רב. (לו) בעירובין רב חייא בר אסי.